

"Ruh ise, tahrip ve inhilâle mâruz değil. Çünkü, basîttir, vahdeti var. Tahrip ve inhilâl ve bozulmak ise, kesret ve terkip edilmiş şeylerin şe'nidir." Ruhun terkip olmadığını Üstad diyorsa doğrudur; fakat ispatı nasıl olmalıdır?

Eşya iki temel hakikatten oluşur; birisi **araz**, diğeri **cevherdir**.

Cevher, eşyanın aslını ve özünü teşkil eder burada değişme, dönüşme ve başkalaşma olmaz. Ama aslını korumakla beraber tekemmül olabilir. Zaten değişme ve dönüşme kendi orijinal yapısını bırakıp farklı bir yapıya girmek anlamında kullanılmıştır. Bu manada cevherlerde bir değişme ve dönüşme Adetullah gereği olmaz, orijinal yapısını asla kaybetmez. Cevherler, kainatta arazlara oranla daha az bulunur, bir nevi arazlara mahal ve mekan görevi yaparlar. Kainatta her şey cevher temeli üzerine kurulmuştur. Mesela insan mahiyeti, ruh temeli ve cevheri üzerine bina olmuştur.

Araz ise eşyada değişen, dönüşen, başkalaşan ve sürekli halden hale geçen ve kainatta en faal olarak bulunan vasıflar kümesidir. Bunlar kendi başlarına vücutlarını idame ettiremezler, bu yönden cevhere muhtaçtırlar. Mahal ve mekan olarak cevher üzerinde şekillenen ve onunla varlık kazanan değişken sıfatlardır.

Mesela yaş kuru, sert yumuşak, acı tatlı, büyük küçük, az çok, uzun kısa, gibi vasıflar araza örnek olarak verilebilir. Arazların en bolca olduğu kısım, cismani ve maddi eşyalardır. Zaten değişme ve dönüşme de buralarda oluyor.

Mesela uzun bir cisim kısalabilir bir halden bir hale intikal etmiş oldu. Sert bir cisim bir takım kimyasal olaylarla yumuşayabilir. Yaşlık kuruluğa dönüşebilir. Enerji maddeye madde de enerjiye başkalaşabilir; bütün bunlar arazın değişime ve başkalaşıma müsait olduğunu gösterir.

Cevher ve araz kavramlarını en güzel izah edip aydınlatan misal **ruh ile ceset** misalidir.

Ruh bir cevherdir, asla değişmez, dönüşmez, başkalaşmaz, bir halden başka bir hale intikal etmez. **Basittir**, yani bileşken değildir, nefsi ile kaimdir, başka bir cevher ve araza muhtaç değildir. Ruh orijinaldir, asliyesini daima muhafaza eder. Bir şey iken başka bir şey olmaz (felsefede özdeşlik prensibine işarettir). Ama ruh kendi orijinalliği içinde asliyesini bozmadan tekemmül edip olgunlaşabilir. Sonuç olarak cevher olan ruh, asla araz olan maddeye dönüşmez.

Ceset ise ruh ile kaim bir arazdır. Ruh temeli üzerine kurulmuş bir bina gibidir. Ruh asliyetini muhafaza ederken ceset her an değişim ve dönüşüm içindedir. Fena ve zevale mahkumdur. Madde ve enerjide birer arazdırlar bu yüzden değişip başkalaşabilirler.

Mesela suyun potansiyel enerjisinin elektrik enerjisine dönüşmesi gibi. Onun için ruh ile madde iki farklı mahiyettir, biri cevher iken diğeri arazdır asla bir birlerine dönüşmezler. Arazın cevher cevherinde araz olamayacağı bütün filozof ve alimlerce Adetullah içinde ittifak ile kabul edilmiştir.

Terkip veya bugünkü ifadesi ile **bileşen**, özü itibari ile dağılmaya ve başkalaşmaya müsaittir. Zira birkaç maddenin bir araya gelmesi ile oluyor. O birkaç madde mana ve cevher bakımından birbirlerinden farklı oldukları için, birbirlerinde tam fena bulamıyorlar asliyetlerini devam ettiriyorlar; bu da ilanihaye bu halin gitmesini imkansız kılıyor.

Öyle ise şu hüküm mantık açısından katidir denilebilir **“Her bileşen dağılır.”** Ruh dağılmıyor o halde ruh bileşen değildir. Ruhun dağılmadığının en büyük ispatı kainatta ki kanunların beka ve devamlı olmasıdır. Yani kainatta ki kanunlar asla ve kata değişmiyor, başkalaşmıyor. Nitekim yerin kaldırma kanunu yüz bin yıl önce de aynı idi şimdide aynıdır.

Aynı şekilde kanunun kardeşi olan ruhta kanunlar gibi değişmez ve başkalaşmaz. Şayet değişse idi insanlık diye bir tür olmazdı. Nasıl bitkilerde hakim olan kanunlar bu türün bir çeşit ruhu ise insanlıkta hakim olan ruhta baki ve değişmez ve dağılmaz bir kanundur.

Özet olarak, ruhun cevherinde ve özünde dağılmaya müsait olan bileşenlik manası yoktur. Olmadığının en büyük ispatı istimrarıdır yani devamlı oluşudur. Devamlılık ile inhilal yan yana gelmeyen iki zıttırlar. Halbuki iki zıddın aynı anda bir yerde bulunması imkansızdır. Yani bir şey hem baki, hem de fani yani dağılmaya müsait olamaz.